

MONITOR

zpravodajský čtrnáctideník

ROČNÍK V., ČÍSLO 2

31. leden 2008

(za dobrovolné příspěvky)

Tradice Otců

Z traktátu „Proti bludným naukám“ od svatého biskupa Ireneje

Oběť Církve, o které Pán učil, že má být přinášena po celém světě, se před Bohem počítá za oběť čistou a jemu milou. Ne, že by Bůh potřeboval naší oběť, ale protože ten, kdo obětuje, dochází v tom, co obětuje, slávy, jestliže je jeho dar přijat. Darem se totiž prokazuje králi úcta i láska. A takovou oběť chce Pán, abychom ve vši prosto-

tě a nevinnosti obětovali; vždyť sám říká: *Přinášíš-li tedy svůj dar k oltáři a tam si vzpomeneš, že tvůj bratr má něco proti tobě, nech tam svůj dar před oltářem a jdi se napřed smířit se svým bratrem, teprve potom přijď a obětuj svůj dar.* Bohu se mají obětovat prvotiny jeho vlastního stvoření, jak říká Mojžíš: *Neukážeš se před Hospodínovou tváří s prázd-*

nou. Když člověk Bohu děkuje za to, čím ho obdařil, je to pro něj zároveň tou největší ctí, jaké se mu může dostat.

Máme tedy přinášet Bohu oběť a za vše děkovat Bohu, který nás stvořil. S čistým úmyslem a s vírou bez pokrytectví, v pevné naději a s vroucí láskou mu máme obětovat prvotiny toho, co mu patří, jeho stvoření. Ale takovou čistou oběť přináší Stvořiteli jedině Církve, když mu s díkůčiněním přináší oběť z toho, co sám stvořil.

„Nejen z chleba žije člověk“

Půst jako připodobnění se obětovanému Beránku

„Ulož půst očím, aby neviděly, co škodí duši, ulož půst uším, aby neslyšely, co bere vnitřní klid, ulož půst jazyku, aby nemluvil řeči nelaskavé, pomlouvačné a marnivé,“ radí nám do začátku postní doby P. Reginald Dacík OP ve své knize *Žij a modli se s Církví*. Půst od pokrmu máme rozšířit na půst od všeho neužitečného, jalového či pohoršlivého, všeho, co nás může svádět k hříchu. A tak nějak to asi v postní době většinou děláme: neodříkáme si jen maso, ale také alkohol, kuřivo či sladkosti, na chvíli odkládáme brakovou literaturu a televizní ovladač a snažíme se to těch čtyřicet dní nějak vydržet. Je to jistě chvályhodné, ale skrývá se tu několik „ale“.

V původním smyslu byl půst zřeknutím se pokrmu (anebo spánku v případě postního bdění), který je Božím darem, tedy zřeknutím se něčeho dobrého. V dnešní době se stává postem od hříchu, postem od všeho špatného a zbytečného. A v tom je velký rozdíl. Vzdát se potřebného pokrmu, a vzdát se přejídání či nezdravého stravování. Vzdát se potřebného spánku, a vzdát se celonočního vysedávání u počítače... To první je oběť v pravém slova smyslu, obětní dar Bohu: vzdávám se něčeho dobrého; to druhé je tak trochu „z nouze ctnost“.

To první je skutečný půst, to druhé je vlastně normální křesťanský život. Nemáme si snad denně odříkat vše

Foto: www.ourladyofmountcarmel.org

nanicovate a hříšné? Ano, je to těžké a vyžaduje to mnoho obětí (ovšem obětí ve smyslu přemáhání se, nikoli ve smyslu obětního daru); a jistě má smysl důrazněji se o to snažit právě v postě. Ale to by nám nemělo zastírat, že se o to máme snažit každý den.

Půst od hříchu nás přivádí blíž k Pánu, očisťuje nás a povznáší, abychom s ním mohli sdílet velikonoční radost. Půst od dobrých věcí nás však s Pánem

ztotožňuje mnohem bezprostředněji: je znamením i zakoušením sebevydání, obětování něčeho dobrého ve prospěch dobra ještě většího. Vzdávám se něčeho, co potřebuji ke své existenci, a tak se učím odevzdávat se Bohu jako obětní dar. Připodobňuji se Beránku obětovanému za naše hříchy. Co jiného mohu udělat tváří v tvář Tomu, který se pro mě zřekl všeho, co má: sebe sama.

Dagmar Kopecká

ZPRÁVY

Půl roku od vydání listu *Summorum pontificum*

Šest měsíců po vydání apoštolského listu o širších možnostech užití misálu z roku 1962 zhodnotil kardinál Darío Castrillón Hoyos jeho dopady. Sdělit agentuře *Zenit*, že už jedna skupina požádala o návrat do plného společenství Církve. Z celého světa podle jeho slov přicházejí další žádosti, mnoho věřících kontaktuje Vatikán písemně nebo telefonicky.

Kardinál Hoyos vysvětlil, jaké je postavení členů Společnosti Pia X. s ohledem na exkomunikace, vydané Vatikánem v roce 1988 po schismatickém gestu kardinála Lefébvre, který nedovoleně vysvětlil čtyři biskupy. Řekl: „Exkomunikace se týká jen těch biskupů, kteří provedli svěcení bez papežského povolení

a těch, kteří toto nedovolené svěcení přijali: kněží a věřících se netýká. Exkomunikováni jsou pouze biskupové.“

Podle kardinála Hoyose je nyní třeba „znovu sešit tkanivo Církve“. „S trochou pokory, s trochou velkorysosti se můžeme vrátit k plnému společenství a věřící si to přejí, protože se nechtějí podílet na ritu, kdy je kněz suspendován a není mu dovoleno ani sloužit mši svatou, ani dopustit hřích: věřící si přejí plný návrat.“

Kardinál vyjádřil naději, že všichni zúčastnění budou spolupracovat s papežem na obnově jednoty, aby dobří lidé získali plnost svatosti, jež vychází z jednoty s jedinou Církví Kristovou, založenou Petrem a jeho následovníky.

Zenit

Kardinál Pell kriticky o ideologii globálních změn klimatu

V rozhovoru s *Catholic World Report* mluvil kardinál George Pell v souvislosti s teorií globálních změn klimatu o „ekonáboženství“. Varoval před extrémními postoji, jež se vynořily v posledních letech. Vyzval k péči o životní prostředí, ale i k rozumné skepsi k teorii globálních změn, jež by měla být podrobena přírodovědeckému diskursu.

Kardinál připomněl, že ke změnám klimatu docházelo v dějinách opakovaně. Monokauzální výklad tohoto jevu označil za nevědecký.

Zvláště hysterická a extrémní varování před ohříváním planety jsou podle kardinála Pella příznačná „pro pohanickou prázdnotu, pro strach Západu ve

chvíli, kdy se střetá s nekontrolovatelnými silami přírody“.

Před několika lety se kardinál setkával u nenábožensky vychovávaných dětí se strachem z jaderné války. „Některé tím byly přímo posedlé,“ řekl. Vypadá to, jako by se lidé bez náboženské tradice stále museli něčeho bát. „Možná hledají příčinu, jež by jim nahradila náboženství.“

Kardinál zdůraznil, že péče o životní prostředí musí mít zdravou, rozumnou míru a orientovat se na správný řád věcí. „Ježíš nás volá, abychom nejdříve následovali výzvy vlastního srdce, rodiny a společenství, než začneme moralizovat vzdálené světy, vůči nimž jsme většinou bezmocní.“

Kathmet

Austrálie: módní spirituality lidem nepomáhají

Nová australská studie Rosemary Airdové z queenslandské univerzity ukazuje, že mladí lidé, kteří si místo tradičních náboženství volí módní spirituality, nejsou šťastní. Zprávu o studii přinesly *Brisbane Times*.

Podle výsledků studie mají lidé, kteří si zvolili netradiční víru, vyšší hladinu úzkosti, deprese a antisociálního chování, i když tyto víry slibují osobní transformaci, naplnění a osvícení. „Tradiční náboženství totiž zdůrazňují myšlenku společenské odpovědnosti a myšlení na zájmy druhých, zatímco hnutí *New Age* prosazují představu, že můžeme změnit svět tím,

že změníme sami sebe,“ říká Airdová. Přívrženci nových spiritualit nebývají součástí společenství a to je vede do izolace.

Podle studie Airdové nedělní návštěva bohoslužeb snižuje antisociální chování u mužů. Lidé se spiritualitou *New Age* často střídají víru, směřují k čarodějnictví a k domorodým náboženstvím. Velký vliv na ně mají média, jež propagují nadpřirozeno, duchy a spiritismus.

Projevuje se rozpor mezi tradiční vírou, jež zdůrazňuje odpovědnost a společenský zájem, a mezi generací soustředěnou na sebe (*Me generation*).

WND

Kardinál Newman bude brzy blahoslaven

V rozhovoru s *Osservatore Romano* řekl prefekt vatikánské kongregace pro svatořečení, kardinál José Saraiva Martins, že se brzy očekává blahoslovení Johna Henryho Newmana. Beatifikační řízení začalo v lednu 1991.

Kardinál Martins označil kardinála Newmana za významného intelektuála a symbolickou postavu konverze od anglikánství ke katolicismu.

Kathmet

Evropský web o útocích proti křesťanství

Iniciativa „Evropa pro Krista“, založená Gudrun a Martinem Kuglerovými z Rakouska, otevřela webové stránky *christianophobia*, jež chtějí zachycovat případy zesměšňování křesťanské víry, odstraňování křesťanských symbolů a útoků proti víře ve filmu a v televizi. Podle Kuglerových „nejde o sebelítost, ale o hledání řešení i na politické rovině“.

Stránky jsou vedeny v angličtině a lze na ně vkládat informace ze všech evropských zemí. *Res Claritatis* zaslala informaci o pěti případech kněží, kteří byli u nás zabití od převratu v roce 1989.

Europe4Christ

Olomouc: kursy biblických jazyků na teologické fakultě

Cyrlometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci nabízí jazykové kurzy

LATINA

NOVOZÁKONNÍ ŘEČTINA

BIBLICKÁ HEBREJŠTINA

Počet hodin v každém kurzu: 45 hod.

Cena (zahrnuje učebnici): 3800 Kč, pro studenty UP 3400 Kč

Výuka bude probíhat blokovou formou (vždy pátek odpoledne a v sobotu) v letním semestru 2008 v termínech:

29. 2. – 1. 3.; 28. – 29. 3.; 18. – 19. 4.;

30. – 31. 5.; 20. – 21. 6.

Výuku zajišťují vyučující Katedry biblických věd CMTF UP a pozvaní hosté.

Po složení závěrečné zkoušky obdrží studenti osvědčení o absolvování kurzu. Přihlášky se přijímají do 12. února 2008.

CMTF UP

KOMENTÁŘE

Papež nemohl proslovit přednášku na římské univerzitě *La Sapienza*

Charakter a pozadí incidentu

15. ledna 2008 bylo oznámeno, že plánovaná návštěva Benedikta XVI. na římské univerzitě *La Sapienza* byla odvolána, protože část studentů a učitelů proti ní protestovala s tím, že papež je „proti vědě“. Protestující se mimo jiné odvolávali na to, že papež ještě jako kardinál Ratzinger před osmnácti lety na jejich univerzitě nepřijatelným způsobem hodnotil proces s Galileim. Skupina protestujících ohlásila, že bude papežovu řeč přehlušovat rockovou hudbou. Papež byl na univerzitu, založenou papežem Bonifácem VIII. v roce 1303, pozván rektorem.

Ostatní studenti reagovali na protesty tím, že se hromadně zúčastnili generální audiece 16. ledna, aby tak projevíli papeži solidaritu. Drželi nápisy „Studenti jsou s papežem“.

Hned po modlitbě Anděl Páně pak Benedikt XVI. – několikrát přerušován bouřlivým potleskem – promluvil k zástupu znovu:

„Rád bych pozdravil mladé vysokoškoláky, profesory a vás všechny, kteří jste přišli dnes v tak velkém počtu na náměstí svatého Petra, abyste se účastnili modlitby Anděl Páně a abyste mi vyjádřili solidaritu; zdravím také mnohé další, kteří jsou s námi spojeni duchovně. Srdečně vám děkuji, drazí přátelé, děkuji kardinálu vikáři, který se stal promotorem tohoto setkání. Jak víte, velice rád jsem přijal zdvořilé pozvání, abych vystoupil minulý čtvrtek u příležitosti zahájení akademického roku na římské univerzitě *La Sapienza*. Dobře znám tuto univerzitu, vážím si jí a mám rád studenty, kteří ji navštěvují. Každý rok při mnoha příležitostech mne mnozí z nich i spolu s kolegy jiných univerzit ve Vatikánu navštěvují. Bohužel, jak známo, klima, které se vytvořilo, učinilo mou přítomnost na této ceremonii nevhodnou. Ke své nelibosti jsem tedy návštěvu odvolal, ale zaslal jsem alespoň text promluvy, který jsem pro tuto příležitost s velkým potěšením připravil. S univerzitním světem, který byl po dlouhá léta mým světem, mne poji láska ke hledání pravdy, k diskusi, k upřímnému a uctivému dialogu protichůdných názorů. To všechno je také posláním Církve, která se snaží věrně následovat Ježíše, Učitele života, pravdy a lásky. Jako profesor,

Foto: archiva

takříkajíc v důchodu, který se během svého života setkal s mnoha studenty, povzbuzuji vás, drazí vysokoškoláci, abyste vždycky respektovali názory druhých, a hledali svobodně a zodpovědně pravdu a dobro. Všem ještě jednou srdečně děkuji, patří vám mé sympatie a má modlitba.“

Obsah Ratzingerovy přednášky

Co vlastně kardinál Ratzinger v roce 1990 řekl?

Jeho tehdejší přednáška měla název „Bod obratu pro Evropu? Církev a modernost v rozbořené Evropě“. Budoucí papež zde mj. uvedl:

„V posledním desetiletí se jako nový prvek obecné kulturní situace objevil odpor stvoření proti lidské manipulaci. Nemůžeme se vyhnout otázce limitů vědy a kritérií, jichž musí věda dbát.

Zvláště příznačný pro tuto změnu intelektuálního klimatu je, soudím, odlišný způsob, jímž vidíme Galileův případ.

Tato epizoda, jež v 18. století nehrála velkou roli, se stala v následujícím století jakýmsi osvícenským mýtem. Galileo byl prezentován jako oběť středověkého tmářství, jež v Církvi přetrvává. Ostře se tu odlišovalo dobro a zlo. Na jedné straně inkvizice, jako instituce, jež ztělesňuje pověru a stojí proti svobodě a svědomí. Na druhé straně přírodní věda,

reprezentovaná Galileim: síla pokroku a osvobození lidstva z řetězů nevědomosti, jež je činily bezmocným proti přírodě. Hvězda modernosti svítí ve tmě středověké temnoty.

Dnes se věci změnilly.

Podle Ernsta Blocha je heliocentrický systém – stejně jako geocentrický – založen na předpokladech, jež nelze empiricky doložit. Patří k nim tvrzení o existenci absolutního prostoru; to je názor, který byl zrušen teorií relativity. Bloch doslova píše: „Od okamžiku, kdy byl odstraněn předpoklad prázdného, nehybného prostoru, se pohyb nevnímá jako pohyb k něčemu, ale jen jako relativní pohyb těles mezi sebou, a proto měření tohoto pohybu záleží do značné míry na volbě tělesa, jež slouží jako referenční bod: proto nejen komplexnost výpočtu činí geocentrickou hypotézu nepraktickou. Tehdy jako dnes by se muselo předpokládat, že země je upevněna a slunce v pohybu.“

Je zvláštní, že je to zrovna Bloch se svým romantickým marxismem, který jako jeden z prvních otevřeně oponoval galileovskému mýtu a nabídl novou interpretaci toho, co se stalo: výhoda heliocentrického systému oproti geocentrickému, jak tvrdí, není ve větší blízkosti objektivní pravdě, ale prostě v tom, že nabízí snazší výpočet. Potud Bloch sleduje moderní pojetí přírodní vědy. Je však

KOMENTÁŘE

překvapivé, co z toho uzavírá: ‚Jakmile uznáme relativitu pohybu, pak antický i křesťanský referenční systém nemůže zasahovat do astronomických kalkulací a jejich heliocentrického zjednodušení; může však setrvat při své metodě, aby zachoval zemi pro lidskou důstojnost.‘

Jestliže jsou obě sféry vědomí jasně rozlišeny co do metodologického profilu, svých limitů a nároků, pak je ještě drastičtější úsudek agnosticko-skeptického filosofa P. Feyerabenda. Ten napsal: ‚Církev byla v době Galileově věrnější rozumu než Galileo sám, a brala v úvahu etické i společenské dopady Galileova učení. Její verdikt proti Galileovi byl racionální a spravedlivý, a revidovat jej lze pouze z politicko-opportunistických motivů.‘

Pokud jde o konkrétní důsledky galileovského obratu, jde C. F. von Weizsacker ještě o krok dále, když poukazuje na ‚přímou cestu‘, jež vede od Galilea k atomové bombě.

K mému velkému překvapení jsem při nedávném interview o Galileově případu nebyl tázán na to, proč se Církev stavěla do cesty moderní vědě, ale otázka zněla: ‚Proč Církev nezaujala jasnější pozici vůči katastrofám, k nimž

nevyhnutelně vedlo Galileovo otevření Pandořiny skřínky?‘

Bylo by absurdní z těchto tvrzení vytvářet ukvapenou apologetiku. Víra neroste z resentimentů a z odmítání racionality, ale z jejího fundamentálního potvrzení, z toho, že je vtisknuta do ještě vyšší formy rozumu. [...]

Tady jde o symptomatický případ, který ilustruje, jak dalece modernost ve vědě i technologii pochybuje sama o sobě.“

Pozadím protipapežské akce je italský laicismus

Incident na univerzitě *La Sapienza* komentoval v německém katolickém deníku *Die Tagespost* redaktor Quido Horst. Líčil průběh televizní debaty na toto téma v italské talk-show *Porta a porta*. Protipapežský postoj zde hájil zakladatel Radikální strany a vůdčí postava italského radikálního laicismu Marco Panella. Rozčiloval se nad tím, že Církev je pořád všude, že zprávy pořád informují o papeži a Vatikánu. A to chce papež ještě svoje dogmata hlásat na univerzitě!

Druhým odpůrcem papežova vystoupení byl staříčkový komunista a fyzik Marcello Cini, který se v akci proti papežské

návštěvě angažoval. Podle něho, píše Horst, je papež téměř ďábelskou silou, která vnáší náboženské tmářství do světa vědy a nechce oddělit víru od rozumu.

Pozadím protipapežské akce tedy je, jak uzavírá Horst, italský laicismus. Tento proud byl počátkem osmdesátých let, kdy byli katolíci poraženi v referendu o potratech, přesvědčen, že nad Církví zvítězil. Kultura levice se prosadila v médiích, ale i ve školách a na univerzitách. Katolíci se octli v defenzivě. Až další dvě data ukázala, že náboženský charakter země nelze tak snadno vymazat: v roce 2005 to byl úspěšný bojkot, jež zorganizoval kardinál Camillo Ruini proti liberalizaci reprodukční medicíny, později neúspěch pokusu o zavedení homosexuálních partnerství.

Od té doby lze v italském laicismu sledovat nervozitu. To se projevilo i v protestech proti papežské návštěvě na *La Sapienza*.

Politování nad incidentem vyjádřil také premiér Romano Prodi.

Papežova neproslovená (resp. přečtená) řeč byla zveřejněna. Přinášíme ji na str. 7 v překladu P. Milana Glasera SJ.

Michaela Freiová

Inteligentní záměr v živé přírodě

Vývoj a dopady sporu o evoluci

Foto: archív

Dvojí přístup uvažování o přírodě, v duchu víry a v duchu moderní vědy, má sice konfliktní historii (viz případ Galileiho aj.), ale nyní bychom po mém soudu mezi nimi těžko našli rozumné důvody vážného rozporu. Přesto je myšlenka inteligentního záměru ve vývoji živých organismů (anglicky *intelligent design*) už dlouho předmětem úporných diskusí a v USA i soudních sporů. Podívejme se stručně na jejich historii.

Odedávna lidé pozorovali velkou rozmanitost živých tvorů. Ještě švédský botanik Carl Linné (†1778) vyslovil názor, že „různých druhů je tolik, kolik jich Nejvyšší bytost na počátku stvořila“. Tento statický obraz odpovídal doslovnému výkladu Bible, ale neobstál před poznatky studia přírody. Tak nálezy kostí vyhynulých zvířat vedly k závěru, že se zvířena v čase proměňovala, podobně i rostlinstvo. Koncem 18. století vyslovil J. B. Lamarck (†1829) myšlenku, že se živé bytosti postupně vyvíjely a rozrůžňovaly, přičemž prý potomstvo dědilo jejich nově získané vlastnosti.

O tom všem se vedla živá diskuse mezi biology, geology i filosofy hlavně v Anglii, Francii a Německu, a populární výklady získávaly též zájem veřejnosti.

Zrod darwinismu

Vlivný podnět k bádání i myšlení o evoluci dal vlažný anglikán a pilný soukromý badatel Charles Darwin

(1809–1882) spisem „O původu druhů“ (1859). Čerpal ze svých pozorování při dlouhé výzkumné cestě lodi *Beagle* (Zvěd) a ze zkušeností anglických pěstitelů zvířat i rostlin. Velké rozdíly mezi tvory připisoval řadě malých nahodilých změn; je-li nová vlastnost jednotlivci užitečná pro boj o život, udrží se vlivem přirozeného výběru i v dalších generacích (přežije, co je zdatnější). V tomto scénáři vývoje nezbyvalo žádné místo pro Boha (ačkoli Darwin zprvu připouštěl, že Bůh stvořil první živou buňku) a ateisté si jej rychle přisvojili jako důkaz proti nauce o stvoření.

Názor, že i člověk je jen produktem vývoje, rozvinul Darwin v díle „O původu člověka a pohlavního výběru“ (1871). Mezitím se již rozpoutala prudká debata o evoluci života na Zemi díky jeho radikálním stoupencům a hlasatelům, jako byli T. H. Huxley a zejména Ernst Haeckel, ale i v důsledku neslavné obrany církevní nauky, zvláště v Anglii.

KOMENTÁŘE

Věřící tým byli zaskočeni. Jako se museli po Koperníkovi vyrovnat s tím, že Země není středem vesmíru, tak bylo nyní otřeseno výsadní postavení člověka na Zemi, a také autorita Písma. Část věřících bohužel dodnes takto prožívá konfrontaci s evoluční naukou, která je suverénně hlásána jako výsledek vědy. Ta má skutečně některé její rysy, ale vybrané jednostranně.

Moderní přírodní věda je vysoce kritická. Výsledek pokusu uznává teprve po nezávislém ověření jinými badateli. Její zásadou je vyloučení zbytečných předpokladů. Tak byla opuštěna – velmi názorná! – představa tepelného fluida, když se tepelné jevy podařilo vysvětlit chaotickým pohybem atomů a molekul. Jindy však bývá nutné přijímat nové předpoklady. Newton počítal s tím, že tělesa na sebe působí jen přímým dotekem (srážkou) a gravitační přitažlivostí. Fyzika však brzy přibrala působení elektrické a magnetické (později další v atomovém jádru), a vedle částic přijala také existenci neviditelného elektromagnetického pole se zcela odlišnými vlastnostmi. To nebyla chyba metody nebo dokonce zrada vědy, nýbrž organické rozvinutí stále těžké fyziky. Usnadněné ovšem tím, že působení magnetů a elektrických nábojů bylo zřejmé a nesporné.

Věda se také v dějinách stále vyvíjí a v každé době má dosud nevyřešené, otevřené otázky. Ty se často týkají i její metody a předpokladů; toho není ušetřeno ani zkoumání dějin života. Má k nim co říci také filosofie.

Neodarwinismus

Shrňme krátce, že Darwinovi pokračovatelé vytvořili nauku, jež by měla užitím výchozích předpokladů (neo)darwinismu, tj. slepé náhodnosti vlivů a přírodního výběru, plně objasnit evoluci živých bytostí, tj. jejich následnost v čase a vzájemnou spjatost dědičnosti, i její počátek, snad vznikem první živé buňky.

Od roku 1859 dospěla věda k mnoha objevům, příznivým i nepříznivým pro úspěch neodarwinismu.

Nyní jsou lépe známy zákony dědičnosti; ty však nepotvrzují přenášení získaných vlastností na potomstvo. Dědičná informace je totiž uložena (pouze?) v buněčném jádře, ve známé dvojspirále DNA, objevené roku 1953, v podobě velice dlouhé posloupnosti chemických „písmen“, která je vlastní každému jedinci a také každému druhu. Tento objev umožnil vznik molekulární genetiky s nevídanými možnostmi aplikace. Skutečnost, že

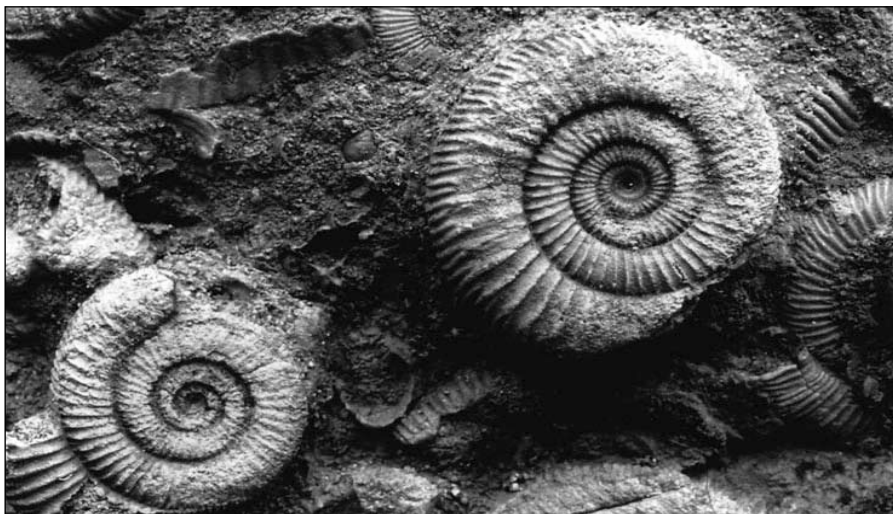

Foto: archív

DNA všech dávných i současných živých tvorů má – pokud bylo zjištěno – stejnou stavbu, je pádným dokladem faktu evoluce (jehož uznání neznamená souhlas s Darwinem!). Vždy jen levotočivá varianta DNA podporuje domněnku, že se všechn život vyvinul z jediné prabuňky.

Vývoj života na Zemi měl podle dnešních poznatků k dispozici nasmírně mnoho času: asi tři a půl miliardy let. Není proto divu, že my žádné evoluční změny nepozorujeme.

Mezery neodarwinismu

Ve 20. století podstatně pokročila chemie. Umí studovat a zčásti i vyrábět molekuly, z jakých jsou složeny živé organismy. Neodarwinismus proto vychází z toho, že ke studiu života zásadně stačí zákonitosti fyziky a chemie. Lze připustit, že za dnešního stavu vědy to má smysl jako výzkumný program, jako hypotéza. Není však žádná záruka, že bude na základě ní vše vysvětleno. A prokazatelně zbývají velké mezery dvojího typu.

Jednak zůstává záhadou, proč se některé druhy (např. ryby) po celá geologická období nemění, a naproti tomu se relativně rychle objevil velký počet rozmanitých druhů záhy po začátku evoluce (tzv. exploze druhů v kambriu). Takovéto otázky mohou badatele stále povzbuzovat k výzkumu po nastoupené cestě.

Mezery druhého typu jsou zásadnější.

Darwin myslel, že drobné změny překlenují i velké rozdíly mezi druhy. Zatím se však podařilo prokázat jen mikroevoluci, která zůstává uvnitř téhož druhu, stejně jako angličtí šlechtitelé holubů získávali zase jen holuby různých plemen. S tím souvisí stará otázka chybějících článků v paleontologických nálezech.

Na to jsou odpovědi jen málo přesvědčivé domněnky.

Ještě závažnější mezery se týkají předpokládaného spontánního vzniku první živé buňky. Proč nový život nevzniká porůznu stále? Snad potřeboval speciální podmínky, které se na Zemi vyskytly zcela výjimečně. Ty se už celé století fyzikové a chemici snaží odhadnout a připravit v laboratoři; zatím neúspěšně. Základní „pokus přírody“, skrytý v hlubinách minulosti, tedy neumíme nezávisle ověřit. Kdyby se nám podařilo vyrobit živou buňku (a tento cíl je v nedohlednu), vznikla by jako výsledek inteligentního záměru, totiž našeho, a jen jako „kopie cizího patentu“.

Už za Darwinova života poukazovali kritikové na to, že jeho nauka umí přirozeným výběrem dobře vysvětlit úspěch méně zdatných organismů, kdežto vznik vlastností příznivých připisuje jen slepým náhodám. Jako kdyby v živé přírodě nepůsobila žádná vskutku tvůrčí síla, „životní vmach“ (*élan vital*), jaký předpokládal francouzský filosof Henri Bergson a mnozí myslitelé před ním, mj. v souvislosti s krásou v přírodě.

Neodarwinisté si zakládají na tom, že nepotřebují tyto prý nevědecké představy ani k výkladu účelného chování živých bytostí. Nechtějí opět vnést do vědy obdobu tepelného fluida; ale co když se stále brání uznání existence něčeho nového, jako bylo kdysi pro fyziku elektromagnetické pole?

Biolog a lékař by mohli říci, v čem je pro poznání vývoje člověka, před narozením i po něm, přínosem již získaný vhled do vývoje života a jeho souvislostí. Není však zřejmé, nakolik jsou takové výsledky závislé na předpokladu slepé nahodilosti evoluce.

KOMENTÁŘE

Je-li též člověk produktem vývoje, měla by být nauka o evoluci otevřená i plné realnosti vědomí, a to zatím není. Neodarwinismus připomíná svět věčných demokritovských atomů, nad nimiž se vědomí vznášejí jen jako prchavý opar, o němž nic bezpečného nevíme. Ale náš duševní život je realita, o níž víme a můžeme ji zkoumat (filosoficky, psychologicky i za pomoci studia mozku), i nezávisle na tom, jak člověk vznikl.

Dosažené výsledky evoluční teorie a s nimi spojené filosofické problémy ukazují, že stále zbývají vážné otevřené otázky. Vydávat neodarwinismus za konečné slovo vědy znamená dělat z něho předmět víry nebo ideologii.

Situace v USA

Ačkoli se v dějinách a kultuře Spojených států vždy uznávala svoboda náboženského přesvědčení a křesťanská víra měla a má významné místo v životě Američanů, platí pro výuku ve státních školách omezení dané prvním dodatkem k Ústavě: „Kongres nesmí vydávat zákony zavádějící nějaké náboženství nebo zákony, které by zakazovaly svobodné vyznávání nějakého náboženství.“ Podle často uplatňovaného právního výkladu se proto ve výuce biologie smí vykládat darwinovská evoluční nauka, která je uznávána jako věda, ne však biblické pojetí stvoření světa, které je věcí víry. (Pro soukromé školy tento právní závěr neplatí.)

Křesťané se od začátku 20. století snažili tuto jednostrannost nějak vyvážit. Darwinova evoluční nauka podryvala víru žáků a tím negativně působila na jejich osobnostní vývoj. Uvažme: vznikli člověk náhodnými neosobními silami, jak má být vděčen Bohu za svou existenci, za svůj duševní život, za krásu barev, za svou svobodnou vůli?

Myšlenka o přežití silnějšího byla také nejednou vykládána na podporu dravého kapitalismu nebo rasismu.

Obrana věřících byla často právně neúčinná, pokud operovala biblickou vírou, a v soudních procesech byla zamítána. Zato myšlenka inteligentního záměru (*intelligent design*) je sice motivována křesťansky, ale ukazuje pouze vnitřní rozpor Darwinovy evoluční nauky: jak má nový složitý orgán jako oko, pro organismus prospěšný, vzniknout skládáním malých změn, které ještě po dlouhé generaci prospěšné nejsou? Argumentuje vysokou složitostí orgánů, který funguje teprve celý. Není pravda, že hnutí *intelligent design* hlásá i designéra – křesťan-

ského Boha (který by tak musel zasahovat do vývoje v nesčetných detailech jako „Bůh mezer“). Co je nositelem záměru, zůstává otevřenou otázkou; to je ovšem slabina argumentace. (Sám se domnívám, že nositelé inteligentního záměru jsou součástí stvořené přírody.)

Myšlenku inteligentního záměru rozvinuli hlavně matematik W. A. Dembski a biolog M. J. Behe, právní stránku postupu promýšlí zkušený právník Ph. E. Johnson; z odborníků v otázkách evoluce uvedme alespoň Ch. B. Thaxtona. Všichni působí v Ústavu pro objevy (*The Discovery Institute*) v Seattlu.

Publikační a přednášková činnost iniciátorů inteligentního záměru má velký ohlas ve veřejnosti; je škoda, že nemá vliv na školní výuku, a zejména že se setkává pouze s odmítáním a despektem neodarwinistů. Vždyť v základním výzkumu je rozpoznání nevyřešeného problému nesmírně cenné!

Uvedená skupina operuje s případem složitosti, pro nějž má i matematické zdůvodnění. Ale což není v živých bytostech více dokladů inteligentního záměru? Organická chemie umí provádět syntézu i složitých organických sloučenin, ovšem pomocí náročných přístrojů, vysokých teplot a tlaků, katalyzátorů, stálé kontroly procesu atp. Ale každá buňka nově se vyvíjejícího organismu syntetizuje látky pro stavbu právě určité tkáně ve svém minimálním objemu a za obvyčejné teploty; léčivé rostliny dokáží syntetizovat i látky užitečné pro jiné organismy (srovnejme s postupy při naší výrobě léčiv). Co víc, stavební materiál je rozmísťován na patřičná místa i podle časového plánu atd. To vše podle plánu zakódovaného v DNA? A ten vznikl jen náhodnými událostmi v minulosti? Uchopit tak široký a všeobecný jev si zřejmě vyžádá vlastní metody, které ještě lidé nevynelezi a nerozvinuli. Těžko říci, zda a kdy se to podaří.

Domnívám se, že snaha o přenášání inteligentní záměr je křesťansky a občansky záslužná a po vědecké stránce oprávněná; častý neúspěch jejich snahy je do velké míry nechtěným důsledkem dobře míněného Prvního dodatku k Ústavě a vážnosti, jíž se těší Darwinova evoluční nauka ve vědecké komunitě. Ale přinejmenším v médiích se projevuje zaujatost, s níž se motivace iniciátorů chápe jako jejich vědecká diskvalifikace.

Za zcela neomluvitelné pokládám urážlivé, agresivní výroky bojovných ateistů, jako je profesor Richard Dawkins, na adresu věřících.

Stinné stránky sporu o evoluci

Je jich mnoho a na obou stranách (ale jistě ne stejně). Nelze přejít mlčením ideologické zneužití Darwinových myšlenek v nacismu a komunismu. Ve druhém případě mj. těžce poškodilo i vědu v sovětském impériu.

Pro ekumenický přístup (nejen) katolíků k některým stoupencům Bible, zase hlavně v USA, je však delikátní otázkou úroveň jejich obrany proti darwinismu. V rozporu s pojetím již svatého Augustina (+430), že Bible není učebnicí přírodopisu, nýbrž náboženským pramenem, je tzv. teorie mladé Země: podle ní Země vznikla teprve asi před 10 000 lety, a toto tvrzení se její stoupenci křečovitě snaží předkládat jako závěr vědeckých důkazů. Co všechno z uznávané vědy musí popírat kvůli doslovnému výkladu Geneze!

Jiní jdou ještě dál a v otázce zla ve světě hájí Boha názorem, že před Adamovým hříchem šelmy nepožíraly jiná zvířata, snad ani nebyli mikrobi způsobující nemoc. Je to podobné ukvapenému úsudku filosofa G. W. Leibnize (+1717), podle něhož Bůh stvořil nejlepší z možných světů. Písmo říká pouze, že Boží stvoření bylo velmi dobré (Gn 1,31). Zlo ve světě je pro věřící tíživou záhadou, ale svět je nedokonalý a navíc se vyvíjí.

Uvedené názory šířené pod právní ochranou svobody slova budí pochopitelně rozhořčení nejen ateistů. Ti by však měli rozlišovat a neodsuzovat bez rozdílu. Velmi mnoha křesťanům, mezi nimi katolíkům, je zcela cizí uvažování, které je v rozporu s rozumem i s tisíciletou tradicí církevní nauky. Také stoupenci inteligentního záměru uznávají skutečné závěry seriózní vědy jako je stáří zemských vrstev atd. Není mi však známo, jak se vyrovnávají se svými obtížnými „spojenci“ na údajné straně víry.

Dvě poznámky na závěr

Nakladatelství „Návrat domů“ vydalo v češtině knihy „Darwinova černá skříňka“ (Behe, 2001) a „Spor o Darwin“ (Johnson, 2003); ale ne všechny jeho knihy zaměřené proti darwinismu lze doporučit.

Koncem ledna tohoto roku byly v USA zveřejněny odpovědi 117 osobností dotázaných, čemu věří a přitom to nemohou dokázat. Richard Dawkins překvapivě uvedl své přesvědčení, že „život, inteligence, tvořivost a ID jsou produktem darwinovského přírodního výběru“.

RNDr. Václav Frei

PŘEDNÁŠKA BENEDIKTA XVI.

Udržovat v bdělosti vnímavost k pravdě

Přednáška Benedikta XVI. na univerzitě *La Sapienza*

Velevážený rektore,
občanští a političtí představitelé,
ctění profesori a zaměstnanci,
drazí mladí studenti!

Setkat se s komunitou římské univerzity *La Sapienza* u příležitosti zahájení akademického roku je pro mne důvodem hluboké radosti. Tato univerzita po staletí poznamenává putování a život města Řím a v každé oblasti vědění přináší plody těch nejlepších intelektuálních energií. Ať už to bylo v době jejího založení papežem Bonifácem VIII., kdy byla podřízena církevní autoritě, anebo později, kdy se *Studium Urbis* vyvinulo jako instituce italského státu, vaše akademická obec si uchovala velkou vědeckou a kulturní úroveň, která ji řadí mezi nejprestižnější univerzity světa.

Odedávna hledí římská církev se sympatií a obdivem k tomuto univerzitnímu centru a uznává jeho někdy namáhavé a svízelné úsilí v oblasti bádání a formace nových generací. Ani v posledních letech nechyběly významné momenty spolupráce a dialogu. Chtěl bych připomenout zejména světové setkání rektorů u příležitosti Velkého jubilea univerzit, na kterém se vaše obec podílela nejen organizačně a pohostinsky, ale především prorockým a komplexním návrhem formulovat „nový humanismus třetího tisíciletí“.

Rád bych při této příležitosti vyjádřil svou vděčnost za pozvání k přednášce, které mi adresovala vaše akademická obec.

Kladl jsem si v této souvislosti především otázku: Co může a má při takové příležitosti papež říci? Ve své řezenské přednášce jsem mluvil sice jako papež, ale také a především jako bývalý profesor oné univerzity a snažil jsem se shrnout svoje vzpomínky i aktuality. Na univerzitu *La Sapienza*, starobyloou římskou univerzitu, jsem však pozván právě jako biskup Říma a jako takový proto musím mluvit.

La Sapienza kdysi opravdu byla univerzitou papeže, ale dnes je to laická univerzita těšící se autonomii, která vlivem svého zakládajícího konceptu univerzitu vždycky charakterizovala a která má být vázána výlučně k autoritě pravdy. Ve své nezávislosti na politických nebo církevních autoritách nachá-

Foto: archive

zí univerzita svou výjimečnou funkci i v moderní společnosti, která instituci tohoto druhu potřebuje.

Poslání papeže

Vrátím se ke své výchozí otázce: Co může a má říci papež na setkání s univerzitou svého města? Když jsem uvažoval o této otázce, zdálo se mi, že obsahuje i dvě další, jejichž objasnění by pak samo mělo vést k odpovědi. Je totiž třeba se ptát: jaká je povaha a poslání papežství? A dále: jaká je povaha a poslání univerzity? Nechtěl bych tady sebe i Vás vtahovat do nějakého zevrubného pojednání o povaze papežství. Postačí jen stručný náznak.

Papež je především biskup Říma a jako takový má mocí své poslušnosti po apoštolu Petrovi biskupskou odpovědnost také vůči celé katolické církvi. Slovo „biskup“ – *episkopos*, jež ve svém bezprostředním významu odkazuje na „strážce“, bylo již v Novém zákoně dáno do souvislosti s biblickým pojmem Pastýř. On je tím, který z vyvýšené pozorovatelnosti hledí na celek a stará se o jeho správnou cestu a soudržnost. Takto vymezené poslání tedy orientuje pohled především směrem do nitra společenství věřících. Biskup – Pastýř – je muž, který se stará o toto společenství, ten, který uchovává jeho jednotu a udržuje jej na cestě k Bohu, kterou podle křesťanské víry Ježíš ukázal a nejen ukázal. On sám je pro nás cestou. Toto společen-

ství, o které biskup pečuje, ať už je velké či malé, žije ve světě. Jeho stav, jeho putování, jeho příklad a jeho slovo nevyhnutelně působí i na lidské společenství v jeho celku. Čím je větší, tím se také jeho dobrý stav nebo jeho eventuelní zhoršení odráží na celku lidstva. Dnes vidíme velmi jasně, jak působí na celek lidstva situace náboženství a situace Církve, jejich krize a jejich obnovy. Papež se tak právě jako Pastýř svého společenství stává stále více také hlasem mravního rozumu lidstva.

Papež jako představitel mravního rozumu

Tady, ovšem ihned vystává námitka, podle níž papež prý ve skutečnosti nemluví na základě mravního rozumu, ale vyvozuje své soudy z víry, a proto nemůže vznášet nárok na jejich platnost vůči těm, kteří tuto víru nesdílejí. K tomuto argumentu se ještě budeme muset vrátit, protože tady se klade absolutně základní otázka: Co je to rozum? Jak se může nějaké tvrzení, zejména nějaká morální norma, jevit „rozumnou“?

V tomto bodě bych rád jen krátce poukázal na to, že John Rawls, přestože upírá každému náboženskému učení povahu „veřejného“ rozumu, spatřuje v jejich „neveřejném“ rozumu alespoň nějaký rozum, který by ani ve jménu sekularisticky zatvrzelé racionality neměl být upírán těm, kteří ho zastávají. Měřitko této rozumnosti spatřuje mimo jiné

PŘEDNÁŠKA BENEDIKTA XVI.

v tom, že zmíněná učení jsou odvozena ze zodpovědné a odůvodněné tradice, která během staletí vyvinula na podporu příslušného učení dostatečně dobrou argumentaci. Na tomto tvrzení se mi zdá důležitým uznání, že zkušenosti a důkazy minulých pokolení, historický základ lidské moudrosti jsou také znamením vlastní rozumnosti a jejího přetrvávajícího smyslu. Vedle ahistorického rozumu, který se snaží o sebekonstrukci pouze v rámci ahistorické racionality, je zapotřebí zhodnotit moudrost lidstva jako takovou, moudrost velkých náboženských tradic, a to jako realitu, kterou nelze bez-
trestně odhodit na smetišť dějin idejí.

Vraťme se výchozí otázce. Papež mluví jako představitel společenství věřících, ve kterém během staletí své existence uzrála určitá životní moudrost; mluví jako představitel společenství, které v sobě chová poklad poznání a etické zkušenosti, které mají svou důležitost pro celé lidstvo. V tomto smyslu tedy mluví jako představitel mravního rozumu.

Touha po poznání jako impuls ke vzniku univerzity

Nyní je však třeba se ptát: co je to univerzita? Jaký je její úkol? Je to otázka gigantická, na niž se mohou opět pokusit odpovědět jen jakoby telegraficky formou několika postřehů. Lze myslím říci, že vnitřní původ univerzity spočívá v touze po poznání, která je vlastní člověku. On chce poznat, co všechno je kolem něho. Chce pravdu. V tomto smyslu lze jako impuls, z něhož se zrodila západní univerzita, spatřovat tázání Sókratovo. Mám na mysli, abychom zmínili alespoň jeden text, disputaci s Euthyfró-

nem, který před Sókratem brání mýtické náboženství a jeho zbožnost. Sókrates na to reaguje otázkou: „Ty věříš, že mezi bohy opravdu existují vzájemné války a hrozná nepřátelství a boje... Musíme říci, Euthyfróne, že to všechno je pravda?“ (6 b-c). V této zdánlivě málo zbožné otázce, která však vyvěrala z hlubší a ryzejší Sókratovy religiozity, z hledání Boha opravdu božského, rozpoznávali křesťané prvních století sami sebe a svou cestu. Přijali svou víru nikoli pozitivisticky nebo jako nouzové východisko z neukojených tužeb, ale pochopili ji jako rozplynutí mlh mýtického náboženství, což dalo prostor objevu onoho Boha, kterým je Stvořitelský Rozum a zároveň Rozum, jenž je Láskou. Tázání rozumu po větším Bohu, jakož i po pravé přirozenosti a pravém smyslu lidského bytí, bylo pro ně nikoli problémovou formou nedostatku religiozity, ale bylo součástí podstaty jejich způsobu náboženského bytí. Neměli tudíž zapotřebí anulovat nebo dát stranou sókratovské tázání, ale mohli, ba dokonce museli je přijmout, a uznat tak za součást vlastní identity i namáhané hledání rozumu, aby dosáhli poznání celé pravdy. Takto se v prostoru křesťanské víry, v křesťanském světě mohla, ba musela zrodit univerzita.

Účelem poznání pravdy je poznání dobra

Je třeba učinit další krok. Člověk chce poznávat – chce pravdu. Pravda je především něco k vidění, k pochopení – *theoria*, jak to nazývá řecká tradice. Pravda však nikdy není pouze teoretická. Augustin, který klade do souvislosti Blahoslavenství z horského kázá-

ní a dary Ducha zmíněné v 11. kapitole Izaiáše, tvrdí, že existuje jakási vzájemnost mezi „*scientia*“ a „*tristitia*“, když říká, že vědění činí smutným. A skutečně, kdo vidí a chápe jenom všechno to, co se děje ve světě, stává se smutným. Pravda však znamená více než vědění, poznání pravdy má za účel poznání dobra. A to je také smyslem sókratovského tázání. Co je oním dobrem, které nás činí pravdivými? Pravda nás činí dobrými a dobrota je pravdivá. Tento optimismus žije v křesťanské víře, neboť se jí dostalo vidění *Logu*, stvořitelského Rozumu, který se ve vtělení Boha zároveň zjevil jako Dobrota, jako Dobrota sama.

Ve středověké teologii se vedla hluboká disputace o vztahu mezi teorií a praxí, o správném vztahu mezi poznáním a jednáním. Disputace, kterou tady nemusíme rozvíjet. Středověká univerzita vlastně svými čtyřmi fakultami tento vzájemný vztah reprezentuje. Začneme u fakulty, která podle tehdejšího chápání byla v pořadí čtvrtá: fakulta lékařská. I když byla považována spíše za „*umění*“ než vědu, znamenalo její umístění do kosmu *universitas* její zařazení do oblasti racionality. Umění uzdravovat bylo tedy podrobeno rozumu a tak vyřazeno z oblasti magie. Uzdravovat je úkol, který si stále více žádá pouhý rozum, ale právě proto potřebuje spojení vědění a moci, potřebuje patřit do sféry *ratio*.

Nevyhnutelnou se ukazuje otázka vztahu mezi praxí a teorií, mezi poznáním a jednáním na právnícké fakultě. Jde o to, dát správnou formu lidské svobodě, která je vždycky svobodou vzájemně sdílenou. Právo je předpokladem svobody, nikoli jejím soupeřem. Zde však okamžitě vyvstává otázka: jak zjistit kritéria spravedlnosti, která umožňují svobodu společně žitou a slouží člověku k tomu, aby byl dobrým? V tomto bodě se nabízí skok do přítomnosti. Je to otázka toho, jak nalézt právní normativu, která konstituuje řád svobody, lidské důstojnosti a práv člověka. Je to otázka, která nás v demokratických procesech formace mínění dnes zajímá a která nás současně trápí jako otázka po budoucnosti lidstva. Jürgen Habermas vyjadřuje podle mého mínění široký konsensus soudobého myšlení, když říká, že legitimita ústavy jakožto předpokladu legalnosti vyplývá ze dvou pramenů: z rovnostářské politické účasti všech občanů a z rozumné formy, která vyřeší politické kontrasty. Pokud jde o tuto „*rozumnou formu*“, poznamenává, že nemůže být pouhým

PŘEDNÁŠKA BENEDIKTA XVI.

zápasem o aritmetickou většinu, ale musí ji charakterizovat „proces argumentace vnímavé k pravdě“ (*wahrheitssensibles Argumentationsverfahren*). Je to dobře řečeno, ale je velmi obtížné převést to do nějaké politické praxe. Představitelé onoho „procesu argumentace“ jsou, jak víme, převážně strany, zodpovědné za formaci politické vůle. Ty však budou nevyhnutelně směřovat především k dosažení většiny a tak budou skoro vždycky sledovat zájmy, které slibují jejich uspokojení. Tyto zájmy jsou však často specifické a neslouží skutečnému celku. Vnímavost k pravdě je stále znovu přemáhána vnímavostí k zájmům. Považuji za významné, že Habermas mluví o vnímavosti k pravdě jakožto nutném prvku procesu politické argumentace, čímž tak znovu zařadil pojem pravdy do filosofické i politické rozpravy.

Co je pravda a jak ji poznat?

Potom se však stává nevyhnutelnou Pilátova otázka: co je pravda? A jak ji poznat? Pokud se přitom odkáže, jako to činí Rawls, na „veřejný rozum“, následuje nutně další otázka: co je rozumné? Jak prokáže rozum, že je pravým rozumem? V každém případě se na základě toho stává zřejmým, že při hledání práva na svobodu, na pravdu spravedlivého soužití musí být slyšeny instance, které se liší od stranických či skupinových zájmů, aniž by tím však byla popírána jejich důležitost.

Vraťme se nyní ke struktuře středověké univerzity. Kromě právnické fakulty tam byly fakulty filosofie a teologie, kterým bylo svěřeno bádání o bytí člověka v jeho celku a tím i poslání udržovat v bdělosti vnímavost k pravdě. Mohlo by se dokonce říci, že to je trvalý a pravý smysl obou těchto fakult. Jak ale mají toto poslání plnit? To je otázka, s níž je třeba se potýkat stále znovu a která není nikdy položena a zodpovězena definitivně. V tomto bodě tedy nemohu ani já nabídnout odpověď, nýbrž spíše jen pozvání setrvat na cestě s touto otázkou spolu s velikány, kteří v průběhu celých dlouhých dějin zápasili a hledali, s jejich odpověďmi a jejich znepokojením kvůli pravdě, která ustavičně odkazuje nad každou jednotlivou odpověď.

Vztah teologie a filosofie

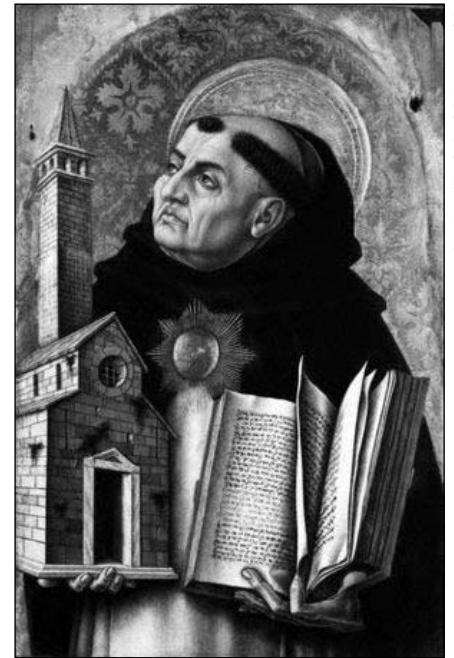
Teologie a filosofie spolu vytvářejí zvláštní pár, dvojčata, přičemž ani jedna nemůže být zcela odtržena od druhé, přestože každá z nich si musí uchovávat vlastní identitu a poslání. Je historickou

zásluhou svatého Tomáše Akvinského, který na rozdíl od historicky podmíněné, odlišné odpovědi Otců vyzdvihl autonomii filosofie a spolu s ní právo a odpovědnost, jež jsou vlastní rozumu, který se ptá na základě vlastních sil. Otcové, na rozdíl od novoplatonických filosofů, v nichž byly náboženství a filosofie neoddělitelně spleteny, prezentovali křesťanskou víru jako pravou filosofii, přičemž také zdůraznili, že tato víra odpovídá na požadavky rozumu hledajícího pravdu a že víra je přitakáním k pravdě, zatímco mýtická náboženství se stala pouhým návykem.

Avšak později, ve chvíli zrodu univerzit na Západě, už neexistovala ona náboženství, ale jenom křesťanství, a proto bylo zapotřebí znovu nově zdůraznit odpovědnost, jež je vlastní rozumu, který není absorbován vírou. Tomáš se ocitl v privilegovaném okamžiku. Poprvé byly dostupné Aristotelovy spisy ve svém celku, byly přítomny hebrejské i arabské filosofie jako specifické způsoby osvojení a rozvinutí řecké filosofie. Křesťanství tak vstoupilo do nového dialogu s rozumem druhých, které potkávalo, a muselo zápasit o vlastní rozumnost. Fakulta filosofie, která jakožto tzv. „fakulta svobodných umění“ byla až do té doby pouze propedeutikou k teologii, stává se nyní fakultou v pravém a vlastním smyslu, tedy autonomním partnerem teologie a víry, kterou ona reflektuje.

Nemůžeme se zde pozastavit u povinné konfrontace, která z toho vyplynula. Já bych řekl, že koncepci svatého Tomáše ohledně vztahu mezi filosofií a teologií by bylo možné vyjádřit pomocí formule, kterou podal Chalcedonský koncil pro kristologii: filosofie a teologie se k sobě mají vztahovat „bez směšování, bez odloučení“.

„Bez směšování“ – to znamená, že každá z obou musí zachovávat svou identitu. Filosofie musí zůstat opravdovým rozumem, jenž hledá v rámci vlastní svobody a odpovědnosti, musí vidět svá omezení a tím i svou velikost a šíři. Teologie musí nadále čerpat z pokladu poznání, který nevynalezla ona sama, který ji stále přesahuje a který právě proto, že není skrze reflexi nikdy zcela vyčerpateľný, je stálou pobídkou myšlení. Spolu s tímto „bez směšování“ platí také ono „bez odloučení“: filosofie nezačíná pokaždé od nuly subjektu myšlení izolovaně, ale je součástí velkého dialogu historické moudrosti, kterou kriticky a zároveň chápavě vždy znovu přijímá a rozvíjí, ale nesmí se uzavírat

Sv. Tomáš Akvinský. Foto: archio

ani před tím, co náboženství a zejména křesťanská víra obdržely a daly lidstvu jako ukazatel cesty.

Různé věci vyslovené teologií v průběhu dějin nebo i uvedené do praxe církevními autoritami se v dějinách ukázaly jako falešné a nyní nás matou. Současně však je pravdou, že dějiny svatých, dějiny humanismu, který vyrostl na základě křesťanské víry, dokazují pravdu této víry v jejím bytostném jádru a činí ji tak také instancí veřejného rozumu. Mnohé z toho, co říkají teologie a víra, může být zajisté přijato jenom v rámci víry a nemůže být proto prezentováno jako požadavek kladený na ty, kterým je tato víra nepřístupná. Je však zároveň pravdou, že poselství křesťanské víry není nikdy pouhým „*comprehensive religious doctrine*“, jak to podává Rawls, ale je očistnou silou pro samotný rozum, jemuž pomáhá, aby byl sám sebou. Křesťanské poselství by na základě svého původu mělo být vždycky povzbuzením k pravdě a tím i silou proti tlakům moci a zájmům.

Člověk se nikdy nesmí vzdát otázky po pravdě

Dosud jsem tedy mluvil jenom o středověké univerzitě, ale snažil jsem se nechat vyniknout neměnnou povahu univerzity a jejího poslání. V moderních dobách se otevřely nové dimenze vědění, které byly v univerzitách zhodnoceny zejména ve dvou velkých oblastech. Nejprve v přírodních vědách, kte-

dokončení na str. 12

HOMILIE

Proč se dnes ještě postit?

Foto: archív

Nevěřil jsem vlastnímu sluchu, ale ujišťovali mně, že se to děje. Některé americké cestovní kanceláře, které organizují turistické výpravy do Egypta, slibují účastníkům nejenom pyramidy, projížďku po Nilu, ale dokonce i účast na muslimském postu ramadánu. Připadalo mně to směšné. Přece nebudu platit cestovní společnosti za to, že mi nedají celý den jíst a pít! Ale tak to není míněno. Turisté se samozřejmě žijí dobře, ale dělají to při ramadánu slavnostně večer. Když se totiž ozve večer v Káhiře dělová rána, která ohlašuje, že už se smí jíst, elegantní restaurace jsou přeplněny turisty, kteří tu výzvu berou až příliš ochotně, i když k tomu chybí to, co mělo předcházet: celodenní půst předepsaný Koránem. Ukazuje se tu příkladně, jak ztrácejí smysl náboženské zvyky, když se vytrhnou z věřícího prostředí. Nedivíme se tedy ani my faktu, že dnešní profánní evropská společnost už také nezná nebo považuje za kuriozitu posty, které se staly zvykem u křesťanů. Mají se tedy ještě zachovávat? Proč? Jaké jsou k tomu motivy?

Půst ve Starém a Novém zákoně

Bible Starého zákona zná různé druhy odříkání v jídle a pití. I u Židů však bylo dost těch, kteří předpisy nezachovávali. Reformní hnutí farizeů proto obnovovalo jejich plnou platnost. Svědčí o tom i text evangelia. Ptali se totiž Ježíše: „Jak to, že se učedníci Janovi a farizeů postí, ale tvoji učedníci se nepostí?“ Dostalo se jim odpovědi dost záhadné: „Mohou se hosté na svatbě postit, když je ženich s nimi? Pokud mají ženicha mezi sebou, nemohou se postit. Přijdou však dny, kdy od nich bude ženich vzat; potom, v ten den, se budou postit“ (Mk 2,18–19).

Hlavním smyslem starozákonních postů byla příprava na příchod Mesiáše. Křesťané se proto od počátku cítili osvobození od starých židovských předpisů. Ze Skutků apoštolských víme, jak o svo-

vodu od Starého zákona bojoval zvláště bývalý farizej, apoštol Pavel. Ale s postupem času se ustálila jistá postní praxe i v církvi. Jaké k tomu vedly motivy? Pokusme se je schématicky vypočítat.

Motiv křesťanské lásky

První z nich je motiv křesťanské lásky. Člověk, který má nadbytek jídla a přitom i čisté svědomí, si rychle uvědomí, že může něco ze svého nadbytku ušetřit pro jiné, kteří trpí nedostatkem. Považuje to za svou povinnost. Sv. Bazil to vysvětluje příkladem: Někdo zabral v divadle dvě místa a vedle něho je jiný, kdo stojí. Není přirozené, že poskytne jedno ze zabraných míst druhému? Jak je tento motiv aktuální v dnešním světě! Kolik se zbytečně promrhá v nadbytku, zatímco miliony lidí hladoví.

Motiv asketický

Brzo však převzali křesťané i motiv asketický, který je často důsledně rozvinut v jiných náboženstvích. Vychází se ze zkušenosti, že v nás stále bojují proti sobě dva sklony: k hmotným a k duchovním hodnotám. Prastarý je příklad váhy. Na levé misce jsou hmotné sklony, na pravé duchovní zájmy. Převažují se navzájem. Přidáme-li tělu, ubereme duchu a naopak. První egyptští mniši se řídili tímto principem až skoro fakiristickým způsobem. Sv. Bazil tuto zásadu uvádí na správnou míru. Člověk je hmotný i duchovní současně, musí se tedy starat o obojí zájmy, ale tak, aby to bylo v přirozené míře. Tělo má své potřeby a hlásí se o ně. Ale co jsou opravdové potřeby? Křesťan, jak tvrdí sv. Bazil, má ostatním lidem ukázat, že skutečných lidských potřeb není tolik, kolik si lidé namlouvají. Kdo se uskrovní v jídle, ušetří peníze i čas na lepší věci a i jeho tělesnému zdraví to prospěje. Vždyť mnoho nemocí pochází z přejídání a ne z postu.

Zdravotní motivy

Nacházíme v patristické literatuře mnoho homilií o postu. Do nich připletají autoři vedle motivů čistě náboženských i staré poučky hygienické, které hlásali lékaři a mudrci všech věků. Mužům se slibuje, že budou zdatnější a pohyblivější, když nebudou tuze jíst, ženy pak prý jsou pro stejný důvod daleko hezčí. Tedy každému svoje! Vtipná je indická legenda, podle které prý Bůh každému člověku určí už při narození množství jídla,

které smí použít. Když tu dávku spotřebuje dříve, dříve umře, když si ji opatrně rozdělí, dosáhne dlouhého věku. Ukazuje to ostatně příklad mnichů, kteří se přísně postili. Dožili se dlouhého věku.

Mystický půst

Míra skutečných lidských potřeb v jídle se ovšem nedá stanovit jednotnými pravidly. Na to poukazuje i sv. Bazil v pravidlech pro mnichy. Ta různost není diktována jenom tělesnými funkcemi, ale i silou ducha, kterému je tělo poddáno. Zvláštnosti v tomto směru označujeme jako fakirismus. Ale i v křesťanském prostředí máme mnoho svědectví o tzv. mystických postech, které se dají těžko vysvětlit přirozeně. I tu v Římě nedávno zemřela řeholní sestra, která žila v uzavřené cele, spala jenom na tvrdém lůžku a po dlouhá léta nic nejedla. Dostávala jenom ráno okýnkem svatě přijímání. Jde tu ovšem o sílu ducha v neobyčejném slova smyslu, nenapodobitelném pro ostatní.

Motiv sociální

Proto přidávají v moderní době duchovní autoři nový sympatický motiv pro půst. Jde tu o vědomí sociálního smyslu jídla. Žijeme ve společnosti s ostatními, a proto i s ostatními jíme pospolu. V rodině jsou důležitým prvkem sjednocení společná jídla. Mají se tedy konat tak, aby tu bylo radostné prostředí, klidné rozhovory, vzájemný ohled. Přátele zveme na oběd, na večeři. Nemá to být příležitost k přejídání a k pití, ale k radostnému vědomí, že jsme spolu, že máme jeden o druhého zájem a že jsme ochotni si navzájem pomáhat. To ovšem vyžaduje jistý druh postu: jíst se stálým ohledem na druhé.

Sv. Pavel píše, že máme jíst a dělat cokoli jiného k Boží slávě (1 Kor 10,31). Proto je starý zvyk v řeholních domech, že se při společném jídle čte duchovní kniha, abychom obraceli stále pozornost k vyšším hodnotám, abychom při jídle mysleli na Boha. Ale láska k Bohu je spojena s láskou k bližnímu. Když u společného jídla nečteme duchovní knihy, máme dost příležitosti obracet pozornost k tomu, kdo s námi sedí u stolu a myslet na jeho potřeby a zájmy. I takto při jídle převládá duch nad tělem a děje se to k slávě Boží.

Mons. Tomáš Špidlík SJ
<http://www.radiovaticana.cz>
 (mezititulky redakce)

VĚROUČNÉ OTÁZKY

Pokušení na poušti

Na dotazy týkající se víry a mravů odpovídají bratři a sestry Řádu kazatelů (dominikánů) s úmyslem stanovisko Církve srozumitelně zprostředkovat. Dotazy lze zasílat na adresu redakce.

Jak je to s Ježíšovým pokušením na poušti. Mohl být vůbec pokoušen, je-li zcela bez hříchu? A jaký mělo toto pokušení smysl?

Událost Ježíšova pokušení na poušti je popsána ve všech synoptických evangeliích. Evangelisté staví tuto událost do souvislosti s pokušením Adamovým a se zkouškami, jimiž na poušti procházel Izrael. Ježíš je zde tedy představen jako nový Adam a nový Izrael, který na rozdíl od prvního Adama a starého Izraele ve zkouškách obstál. Čtyřicetidenní půst odkazuje také k Mojžíšovi: Ježíš přichází, aby naplnil Zákon.

Ježíšovo pokušení však není omezeno pouze na tuto událost. Můžeme říci, že celé Ježíšovo veřejné působení je vyplněno zkouškami, které vrcholí ve smrtelné úzkosti Getseman (viz např. rozhovor Ježíše s Petrem: Mt 16,21–23). Ježíš je v těchto zkouškách neustále pokoušen k tomu, aby opustil svoje poslání trpícího Služebníka a začal naplňovat falešné mesiánské představy, aby upřednostnil svoji důstojnost a moc před vůlí Otce. Ve hře je celé dílo vykoupení.

Může však Ježíš, Boží Syn, být skutečně pokoušen k hříchu? Je-li pravý Bůh, nemůže hřešit: možnost zhřešit přímo protičeží božské identitě Ježíšovy osoby. O tom ostatně na mnoha místech vypovídá Písmo (např. Jan 8,46; 2 Kor 5,21; 1 Petr 2,22). Pak ovšem vyvstává otázka o opravdovosti Ježíšova pokušení. Bylo snad Ježíšovo pokušení jen jakýmsi divadlem pro naše poučení?

Ježíšova lidská svoboda

Zamysleme se nejprve nad otázkou Kristovy naprosté bezhříšnosti. Neomezujeme nemožnost hřešit jeho svobodu? To by platilo, pokud by svoboda znamenala možnost jakékoli volby. Pravá svoboda však nespočívá v možnosti vybrat zlo, v tomto smyslu není svobodný ani Bůh sám. Nemožnost hřešit, tedy jednat či volit nesprávně, lze jinými slovy popsat jako dokonalou schopnost volit správně, schopnost vždy se rozhodnout dobře. Při přesnějším pohledu tedy vidíme, že zde nejde o omezení Ježíšovy svobody, ale naopak o projev její naprosté dokonalosti. Dokonalá svoboda se obrací k dobru: v této volbě není Ježíš jako dokonalá lidská bytost hříchem nijak omezen.

Foto: <http://www.cts.edu>

Opravdovost Ježíšova pokušení

To však, zdá se, vede ke zpochybnění reálnosti Ježíšova pokušení. Může snad existovat skutečné pokušení bez možnosti mu podlehnout? V případě každého jiného člověka platí, že opravdovost zkoušky je vždy spojena s možností neobstát. U Ježíše tato možnost prohrá chybí. To však neznamená, že by pokušení nebylo skutečné. Že by nad ním Ježíš zvítězil nadpřirozenou mocí. Nemožnost neobstát rozhodně neznamená, že by člověk Ježíš nemusel ve zkoušce sáhnout až na dno svých lidských sil a schopností, že by snad byl něčeho ušetřen. Kristus se zde jako člověk opravdu učil poslušnosti motivova-

né synovskou láskou, jak nám to připomíná například list Židům (Žid 5,8).

Smysl mesiánských zkoušek

A jaký je smysl těchto zkoušek, které Ježíš dobrovolně podstupuje? Ze zkušenosti víme, že každá zkouška nám ukazuje pravou tvář zkoušeného. V mezích situací poznáme, kým kdo skutečně je. Tak i Ježíš se nepředstavuje jen slovy, ale odhaluje sebe sama ve zkouškách. Je pravý člověk a proto jako každý jiný člověk zakouší útoky zla; ukazuje nám svoje odhodlání obstát, vydržet až do konce. A je pravý Bůh, vtělený Boží Syn, který sám sebe odevzdává Otci v naprostém sjednocení s jeho vůlí. Tak nám ukazuje také pravou cestu spásy: nikoli cestu triumfalismu a slavných činů, ale cestu poslušnosti Otci, křížovou cestu zkoušek a utrpení. Ty však nemají poslední slovo: vždyť Kristus zvítězil. Přemohl pokušení a přemohl i smrt, a v jeho moci můžeme i my zvítězit nad pokušením i nad smrtí. „A tak, bratři, hleďte svou sílu v Pánu, v jeho všemohoucnosti. Oblečte se do plné výzbroje Boží, abyste mohli čelit ďábovým nástrahám.“ (Ef 6,10–11)

Pokušení je k něčemu užitečné. Nikdo kromě Boha neví, co naše duše od Boha dostala; dokonce ani my si to neuvědomujeme. Pokušení to však odhaluje, aby nás učilo poznávat se, a tak na vlastní oči objevit svou ubohost, a aby nás přinutilo děkovat za všechno dobré, co nám pokušení odhalilo.

(Origenes, *De oratione*, 29)

Dagmar Kopecká

NA ZÁVĚR

dokončení ze str. 9

ré se rozvinuly spojením experimentu a předpokládané racionálnosti hmoty, a za druhé v historických a humanitních vědách, v nichž se člověk, zkoumající zrcadlo svých dějin a objasňující dimenze svojí přirozenosti, snaží lépe pochopit sebe samého. V tomto rozvoji se lidstvu otevřel nejen obrovský rozměr vědění a moci, rozrostlo se také poznání a uznání práv a důstojnosti člověka, za což můžeme být jenom vděční.

Putování člověka však nelze nikdy pokládat za uzavřené a nebezpečí pádu do nelidskosti není nikdy jednoduše zažehnáno, jak to dobře vidíme v panoramatu soudobých dějin! Nebezpečím západního světa, abychom mluvili jen o něm, je to, že člověk, vědom si velikosti svého vědění a moci, se vzdá otázky po pravdě. A to zároveň znamená, že rozum nakonec ustoupí nátlaku zájmů a přitažlivosti užítka a bude tak přinucen jej uznat za poslední měřítko.

Řečeno z hlediska univerzitní struktury, existuje nebezpečí, že filosofie, která se už nebude cítit schopna plnit své pravé poslání, degraduje na positivismus; že teologie se svým poselstvím, adresovaným rozumu, bude odsunuta do privátní sféry větší či menší skupiny. Pokud se však rozum, podnícen svou domnělou čistotou, stane hluchým k velkému poselství, které k němu plyne z křesťanské víry a její moudrosti, uschne jako strom, jehož kořeny už nedosahují k vodě, z níž čerpá život. Ztratí odvahu k pravdě a tím se nestane velkým, nýbrž malým. Aplikujeme-li to na evropskou kulturu, znamená to, že chce-li se sebekonstruovat na základě kruhu svých vlastních argumentací a toho, co jí momentálně přesvědčuje, a v ustaranosti o svou laicitu se odtrhne od svých kořenů, z nichž žije, pak se nestane rozumnější a ryzejší, nýbrž rozloží se a rozpadne.

Tím se vracím k výchozímu bodu. Co má co dělat a říkat papež na univerzitě? Zajisté se nemá snažit autoritativně vnu-

covat druhým víru, která může být dána jenom ve svobodě. Mimo svou službu Pastýře Církve a na základě vnitřní povahy této služby je jeho posláním udržovat v bdělosti vnímavost k pravdě; stále znovu zvát rozum, aby hledal pravdu, dobro, Boha a na této cestě jej pobízet k objevování užitečných světél, která vysvitla v průběhu dějin křesťanské víry, a vnímat tak Ježíše Krista jako Světlo, které osvěcuje dějiny a pomáhá nalézat cestu k budoucnosti.

přeložil P. Milan Glaser SJ
<http://www.radiovaticana.cz>
 (mezititulky redakce)

Vážení čtenáři, děkujeme Vám všem, kteří jste zasláním finančního daru umožnili další vydání *RC Monitoru* a pomohli pokrýt režijní náklady spojené s jeho vydáváním.

S upřímným Pán Bůh zaplať

redakce

Liturgická čtení

3. 2. Neděle Sof 2,3; 3,12–13, Žl 146, 1 Kor 1,26–31, Mt 5,1–12a

4. neděle v mezidobí

4. 2. Pondělí 2 Sam 15,13–14.30; 16,5–13a, Žl 3, Mk 5,1–20

sv. Ondřej Corsini

5. 2. Úterý 2 Sam 18,9–10.14b.24–25a.30 – 19,4, Žl 86, Mk 5,21–43

sv. Agáta (Háta, Dobruše)

6. 2. Středa Jl 2,12–18, Žl 51, 2 Kor 5,20 – 6,2, Mt 6,1–6.16–18

Popelční středa

7. 2. Čtvrtek Dt 30,15–20, Žl 1, Lk 9,22–25

sv. Richard

8. 2. Pátek Iz 58,1–9a, Žl 51, Mt 9,14–15

sv. Jeroným Emiliani; sv. Josefina Bakhita

9. 2. Sobota Iz 58,9b–14, Žl 86, Lk 5,27–32

sv. Apollonie

10. 2. Neděle Gn 2,7–9; 3,1–7, Žl 51, Řím 5,12–19, Mt 4,1–11

1. neděle postní

11. 2. Pondělí Lv 19,1–2.11–18, Žl 19, Mt 25,31–46

Panna Maria Lurdská

12. 2. Úterý Iz 55,10–11, Žl 34, Mt 6,7–15

sv. Benedikt Aniánský

13. 2. Středa Jon 3,1–10, Žl 51, Lk 11,29–32

sv. Kateřina Ricciová

14. 2. Čtvrtek Est 14,17n.p.–r.aa–bb.gg–hh, Žl 138, Mk 7,7–12

sv. Valentín

15. 2. Pátek Ez 18,21–28, Žl 130, Mt 5,20–26

sv. Jiřina

16. 2. Sobota Dt 26,16–19, Žl 119, Mt 5,43–48

sv. Juliána

RC MONITOR — zpravodajský čtrnáctideník vydávaný o. s. Res Claritatis pod záštitou České dominikánské provincie. Noviny jsou zaměřeny na osvětu široké veřejnosti v oblasti života a postojů římskokatolické Církve jako prevence náboženské nesnášenlivosti a xenofobie. Publikované zprávy jsou zveřejňovány na zpravodajském serveru <http://res.claritatis.cz>. ISSN: 1214-8458. MK ČR E 15474.

Adresa redakce: Res Claritatis, Hlubočepská 85/64, 152 00 Praha 5, e-mail: redakce@claritatis.cz, číslo účtu: 1683820001/2400.

Redakční rada: Vít Cigánek, RNDr. Václav Frei, Mgr. Michaela Freiřová, P. Mgr. Pavel Mayer OP, Zdeňka Rybořová, Mgr. Radim Ucháč, Kateřina Ucháčřová, Ondřej Vaněček, Mgr. Matyáš Zrno. **Teologický poradce:** P. Mgr. Pavel Mayer OP.

Objednávky: Noviny jsou distribuovány zdarma a lze je v požadovaném počtu kusů objednat na korespondenční adrese redakce. Jejich vydávání je možné jedině díky zasláním darům, které pokrývají náklady na tisk a distribuci. Náklady na jedno číslo činí přibližně 10 Kč, což ročně znamená 240 Kč. Všem dárcům Pán Bůh zaplať. Dary lze podle § 15 odst. 1 zákona č. 586/1992 Sb. uplatnit pro snížení základu daně.